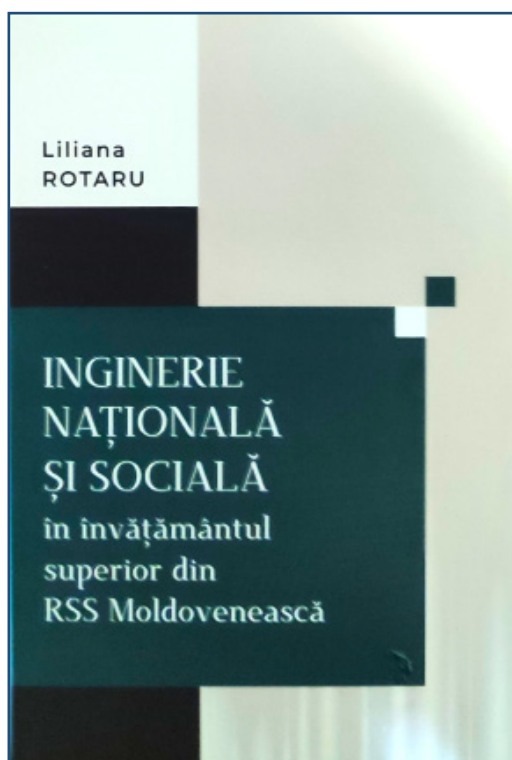

O CERCETARE VALOROASĂ DIN DOMENIUL ISTORIEI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

RECENZIE

la monografia Liliane Rotaru, doctor în istorie, conferențiar universitar,
„Inginerie națională și socială în învățământul superior din RSS Moldovenească”.
Chișinău: Lexon-Prim, 2025, 945 p.

Lucrarea recenzată este realizată în cadrul proiectului „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova”. Monografia include abrevieri, introducere, 4 capitole, încheiere, anexe, bibliografie, indice de nume, indice geografic.

În Introducere, cercetătoarea Liliana Rotaru analizează etapele principale de dezvoltare a studiilor superioare în RSSM în perioada anilor 1940-1964, deosebirile și aspectele specifice ale procesului de studii în acești ani, prezintă periodizarea cercetării. Autoarea acordă o atenție sporită politicii lingvistice a regimului sovietic și planurilor acestuia de rusificare a populației băștinașe a Moldovei de Est. Este examinată profund importanța perioadei anilor 1964-1965 în istoria învățământului superior a republicii, în special, cum menționează L. Rotaru, au fost puse bazele principale ale noii politici lingvistice și celei de cadre, orientate spre „fuziunea națiunilor” (pp. 10-12).

Sunt prezentate și argumentate metodele principale ale cercetării istorice, propuse de autoare, termeni și expresii, importante pentru cercetarea dată. Sunt analizate toate lucrările de bază în domeniul învățământului superior, publicate în perioada sovietică și cea postsovietică, începând cu primii ani postbelici, și istoriografia europeană pe subiectul dat. L. Rotaru conturează principalele domenii de cercetare, efectuate de predecesori, problematica lor, este realizată o analiză profundă și esențială a acestora. Autoarea relevă că mecanismul de inginerie socială și națională pentru studiile superioare nu a fost niciodată analizat în lucrările specialiștilor, și aceasta este încă o dovadă în favoarea apariției acestei cercetări. Cercetătoarea atrage atenția la faptul, că documentele anilor 1940 și a primei jumătăți a anilor 1950 sunt scrise într-un stil mult mai concret și detaliat, decât materialele elaborate în a doua jumătate a anilor 1950-1960 (p. 55). L. Rotaru cercetează

minuțios materialele mai multor arhive ale Moldovei și ale Ucrainei, fondurile instituțiilor de învățământ superior din RSSM.

În Capitolul I, „Politici de indigenizare și proletarizare a contingentelor studențești ale școlii superioare din RSSM”, autoarea monografiei constată că, în perioada cercetată, a fost creată baza juridică pentru admiterea studenților moldoveni în instituțiile de învățământ superior din republică. În acest context, L. Rotaru investighează procesul formării grupurilor de studenți în Moldova. Sunt analizate deciziile fundamentale ale conducerii sovietice începând cu anii 1930. Este prezentat procesul de selectare a studenților în baza deciziei din 23 iunie 1936 (p. 76). Regimul sovietic a promovat ideea studiilor fără plată, fiind accesibile celor care reușesc să susțină examenele pentru a susține concursul, specific studiilor superioare. Totodată, autoritățile întreprindeau uneori măsuri, care contraveneau acestui curs. De exemplu, în 1940 studiile superioare în URSS au devenit cu plată, fapt ce a redus accesibilitatea acestora (pp. 78-79). În 1956 studiile superioare în URSS au redevenit gratuite, iar Legea din 24 decembrie 1958 a orientat domeniul spre politehnizare (pp. 81-82).

L. Rotaru cercetează procesul formării intelectualității sovietice în instituțiile de învățământ superior și atrage atenția la procesele migraționiste de amploare, desfășurate în primul an al ocupației sovietice (1940-1941). Chiar din primele luni ale guvernării sale criminale, autoritățile sovietice au început procesul de selectare a studenților la instituțiile de învățământ superior, punând accent pe componența socială și proveniența abiturienților (pp. 97-99), deși dispozițiile, aprobate de regim, nu erau întotdeauna respectate. Pentru prelucrarea ideologică a studențimii, pe lângă introducerea informațiilor politice, reprezentanții tineretului studios din republică au fost trimiși la studii în cele mai prestigioase instituții de învățământ superior din URSS (Moscova, Leningrad (astăzi Sankt-Petersburg), Kiev, Harkov etc.). În lucrare este examinat minuțios procesul de selectare a cadrelor didactice pentru instituțiile de învățământ superior și schimbarea componenței etnice a studenților ca mijloc de formare a intelectualității orientate prosovietic. Pentru realizarea acestui obiectiv, începând cu a. 1944, au fost stimulate, în diverse moduri admiterea și selectarea tineretului în rândurile studențimii. Astfel pentru înscrierea în instituțiile de învățământ superior s-a declanșat o competiție acerbă, deoarece, în urma emigrării a sutelor de mii de locuitori spre Occident, în republică se resimțea o lipsă acută de tineret de vârstă studențească (pp. 108-109).

În pofida eforturilor depuse, deficitul de studenți s-a menținut: numărul de studenți moldoveni reprezentau doar 26-28% din numărul total de studenți. Ceilalți reprezentau minoritățile naționale ale republicii (p. 111). De aceea, absolvenții școlilor medii erau recrutați în acea perioadă și din afara RSSM. Chiar în aceste condiții, planurile de admitere nu erau realizate până la începutul anilor 1950. Foametea din 1946-1947, organizată de autoritățile sovietice, și deportările din 1949 au afectat grav formarea corpului studențesc autohton. Totuși, de la începutul anilor 1950 numărul de moldoveni printre absolvenți a început să crească. În perioada lui Hrușciov metodele de formare a corpului de abiturienți s-au schimbat. Conceptul de „dictatură a proletariatului” a fost înlocuit cu cel al „statului întregului popor” (p. 127).

Deși în acești ani au fost introduse studii medii incomplete, de 8 ani, ceea ce, parțial, a limitat numărul de studenți posibili, totuși, procesul de creștere a numărului de specialiști pregătiți a continuat cu ritmuri destul de rapide, inclusiv datorită „candidaților din producție”. Specificul RSSM în acești ani era faptul, că populația ei era în cea mai mare parte țărănească, și studenții veneau în majoritatea sa din rândurile acestui strat social. Dar, în perioada lui Hrușciov, a început să crească și numărul de studenți, care proveneau din intelectuali. Însă, nici în 1959 componența etnică și socială încă nu corespundea celui similar la nivel republican. În acest context, L. Rotaru analizează situația grupurilor etnice printre studențime. În prima jumătate a anilor 1960 componența etnică a studenților pleacă pe planul al doilea. Însă, problema nesoluționată rămânea a fi abandonul academic, în special în primii ani postbelici, iar mai târziu din cauza apariției unui număr considerabil de „candidați din producție”. Cu această problemă se luptau prin metode diferite, însă, nu reușeau să obțină succes din cauza dificultăților financiare și materiale, intereselor meschine și „voințelor rele” a unei părți a tineretului studios. De aceea, o parte din studenți se transfera în instituțiile de învățământ superior din afara hotarelor RSSM. Reducerea numărului de reprezentanți ai acestei categorii începe doar după a. 1951 (p. 160, inclusiv datorită întăririi metodelor de prelucrare politico-ideologică. O problemă arzătoare rămânea și chestiunea cu privire la averea și clădirile instituțiilor de învățământ superior, în legătură cu lipsa acută a căminelor studențești (p. 157).

Moldovenilor li se creau preferințe la admiterea în instituțiile de învățământ superior, pentru a spori numărul lor, chiar și atunci când cunoșteau insuficient limba rusă și alte obiecte. Aceștia beneficiau de studii gratuite, iar statul le asigura vestimentație, încălțăminte și alte bunuri de strictă necesitate (pp. 173-174). Cu toate acestea, în procesul de admitere erau comise mai multe încălcări, în special falsificări ale diferitor documente. Un rol important, mai ales în primul deceniu postbelic, l-au avut cursurile pregătitoare pentru studenții moldoveni. Rolul lor scade doar în a doua jumătate a anilor 1950 (p. 202).

În Capitolul II, „Politici de constituire a corpurilor didactico-științifice ale școlilor superioare din RSSM”, L. Rotaru examinează procesul de selectare a cadrelor în instituțiile de învățământ, analizând principalele documente ale regimului sovietic în sfera învățământului superior începând cu lovitură bolșevică din 1917. Autoarea menționează că bolșevicii au anulat imediat toate gradele și titlurile științifice, deținătorii lor în 1921 erau numiți doar „lucrători științifici”, iar la 3 iulie 1922 a fost aprobat și primul în URSS statut al instituției de învățământ superior. Din lipsa cadrelor pregătite de savanți, autoritățile sovietice au permis admiterea la doctoratură chiar a persoanelor fără studii superioare (p. 227).

Totodată, pentru a-i prelua pe savanți sub un control mai riguros, autoritățile stimulau creșterea în rândurile lor a contingentului de comuniști, refuzând-i prin aceasta de atitudine de clasă față de formarea savanților. În 1932 a fost formată Comisia Superioară de Atestare, în mâinile căreia, în 1936, au trecut controlul asupra științei în URSS, iar la 13 ianuarie 1934, în URSS erau restabilite gradele și titlurile științifice de doctor, doctor habilitat în științe, asistent, conferențiar și profesor universitar. Instrucțiunea Sovietului Comisarilor Poporului din 10 iunie 1934 a acordat cetățenilor străini dreptul de a obține titlurile și gradele științifice sovietice. În 1936 a fost lichidată și altă moștenire a perioadei postrevoluționare – Institutul de Profesură Roșie, care, în principiu, a îndeplinit misiunea de pregătire a unui grup de savanți, chiar și numeric nesemnificativ. În continuare, această misiune a preluat-o instituțiile de învățământ superior și Comisia Superioară de Atestare (pp. 229-231).

Cu referire la exemplul mai multor savanți, care au venit în fruntea instituțiilor de învățământ superior în acești ani (M.Radul, D.Gherșfeld ș.a.), L.Rotaru prezintă procesul de formare a corpului profesoral-didactic al instituțiilor de învățământ superior. În Moldova erau transferați mai mulți savanți, preferința era acordată celor care proveneau din Moldova sau lucrau în RASSM. Totuși, o bună parte din cei veniți în republică, deși nivelul lor de pregătire nu corespundea cerințelor, impuse de puterea sovietică, erau angajați, pentru a acoperi locurile vacante și a raporta despre prezența în personalul instituției a „cadrelor de înalt nivel profesional” (p. 236).

Odată cu începerea războiului, instituțiile de învățământ superior din Moldova și colaboratorii lor erau evacuați în Buguruslan, Frunze și în alte orașe ale URSS. Dintre toate aceste instituții, care au funcționat până în iunie 1941, activa doar Institutul Pedagogic din Chișinău, transferat la Buguruslan. L.Rotaru analizează activitatea lui în evacuare, menționând o lipsă acută de cadre la științele sociale. Biroul CC al PC (b)M a întreprins măsuri pentru completarea acestuia cu personal.

După o nouă ocupație sovietică în august 1944, conducerea partinică a republicii iar a început să formeze corpul profesoral-didactic al instituțiilor de învățământ superior, efectuând o selecție strictă a cadrelor. Însă, soluționarea acestei probleme se desfășura foarte lent din cauza condițiilor foarte grave materiale și de trai în care nimereau cadrele didactice, care veneau la Chișinău (pp. 247-248). Astfel, instituțiile de învățământ superior erau nevoite să angajeze din nou la posturi de lectori și profesori care nu corespundeau cerințelor, înaintate de autoritățile sovietice, doar 20,2% din ei aveau grade și titluri științifice și didactice (p. 253). Problema cu privire la locuințe rămânea a fi acută și peste un deceniu după război. Autoritățile totuși au luat măsuri pentru a-l asigura pe profesor cu principalele produse alimentare și industriale, inclusiv în perioada secetei, dar nu au reușit să oprească plecarea lor din republică. Cadrele didactice erau supuse verificărilor pentru identificarea unor posibile elemente compromițătoare din biografia lor, mai ales că mulți pedagogi, veniți în Moldova, într-adevăr aveau în trecut mai multe încălcări.

„Dezghetul hrușciovist” a provocat cerințe mai multor pedagogi să țină cont de necesitatea cunoașterii limbii române. Însă, în condițiile lipsei acute de cadre pentru economia națională a republicii, autoritățile au continuat atragerea, în instituțiile de învățământ superior, a pedagogilor din diferite regiuni ale URSS (pp. 282-283). Din același motiv erau angajați și lectorii care studiaseră

anterior în instituții occidentale, inclusiv în România, până în a. 1940, în pofida suspiciunilor privitor la loialitatea lor față de regimul sovietic (p. 287). Pentru a-și continua cariera, mulți din ei căutau să manifeste docilitate față de autoritățile sovietice. Corpul profesoral-didactic al instituțiilor de învățământ superior era completat și din rândul propriilor absolvenți.

L.Rotaru analizează starea lucrurilor în doctorantură, constatând faptul că, în 1954, autoritățile apreciau această situație drept nesatisfăcătoare. Pentru a îmbunătăți situația, CC al PCUS a decis, în august 1956, simplificarea cerințelor pentru doctoranzi: eliminarea obligativității susținerii disertației și introducerea condiției de a avea doi ani de stagiu în domeniul ales. Ca urmare, numărul celor care au susținut tezele, a scăzut considerabil și, în 1962, autoritățile au revenit la cerințele existente până în a.1956. L.Rotaru analizează și activitatea diferitor grupări printre pedagogii instituțiilor de învățământ superior, competențele sau incompetențele lor profesionale, și menționează un procent foarte mic de moldoveni în componența corpului profesoral-didactic al acestora în perioada studiată (pp. 318-319).

Autoarea cercetează politica de cadre a regimului sovietic în condițiile diferitor campanii ideologice a ultimilor ani ai perioadei staliniste. Aceste campanii erau însoțite de diverse acuzații aduse persoanelor „suspecte” din punct de vedere politic, conflicte ideologice între pedagogi și concedierile acestora din motive politice. Cele mai mari conflicte ale acestor ani au fost examinarea „cazului Kliueva-Roskin”, lupta cu dispozițiile cosmopolite printre intelectuali și discutarea rezultatelor sesiunii științifice a VASHNIL în domeniul geneticii în instituțiile de învățământ superior din republică. Lectorii moldoveni se aflau în situația cea mai complicată, fiind nevoiți permanent să se justifice, să se apere de acuzații de „naționalism” și să demonstreze „loialitate” autorităților, fapt care îi impunea pe mai mulți din ei să treacă în opoziție regimului – pe atunci tacită și ascunsă. În legătură cu această, L.Rotaru acordă multă atenție atmosferei interne în mai multe instituții de învățământ superior din republică (Institutul de Medicină din Chișinău, Institutul Pedagogic din Bălți ș.a.) și luptei cu „naționalismul” în rândurile acestora.

În Capitolul III „Politica lingvistică în învățământul superior din RSSM” autoarea analizează politica lingvistică a regimului sovietic, menționând că în URSS limba rusă a devenit un instrument de deznaționalizare în masă a popoarelor băștinașe. Totodată, puterea sovietică, de mai multe ori, a făcut turnuri serioase în această politică. Spre exemplu, până în anul 1938, autoritățile sovietice susțineau dezvoltarea limbilor republicilor naționale ale URSS, însă, din 1938, au pus accent pe studierea obligatorie a limbii ruse din cauza schimbării situației internaționale și apariția noilor priorități ideologice (pp. 404-405)

L.Rotaru analizează etapele evoluției acestei politici sovietice, prezentând specificul fiecărei etape, cum erau predate limbile română și rusă în instituțiile de învățământ superior în condițiile în care limba rusă era obligatorie, iar cea română – doar un obiect ordinar, care era predat la un nivel foarte prost. În perioada campaniilor ideologice, politica șovină a regimului devenea tot mai dură, fiind coordonată atât de rectoratele, cât și de organizațiile de partid ale acestor instituții de învățământ (p. 429)

Necunoașterea limbii ruse era considerată imediat drept un factor negativ. Ca urmare a noilor cerințe față de studenți, care deveneau tot mai drastice, nivelul de cunoaștere a limbii ruse printre ei era în creștere permanentă. L.Rotaru menționează câțiva factori de rusificare: verificările permanente ale nivelului de cunoaștere a limbii ruse, în special după încheierea fiecărui an de studii, susținerea examenelor de stat în limba rusă ș.a. Bilingvismul, declarat oficial de autoritățile sovietice în republicile naționale, în realitate, era doar o formalitate birocratică obligatorie. În anul de studii 1955/56 limba română era exclusă din predare la instituțiile de învățământ superior ale republicii și, pentru restabilirea ei, s-a implicat ministrul Învățământului republicii E.Postovoi, care, în adresarea sa de la Moscova, menționa, că opinia republicii în aceasta privință nu a fost luată în considerare, deoarece, practic, în toate republicile unionale, cu excepția Kazahstanului, limba națională este predată în instituțiile de învățământ superior. Reieșind din aceste motive, el solicita de la Ministerul unional al învățământului superior revenirea la predarea limbii române în instituțiile de învățământ superior ale republicii, începând cu anul de studii 1957/58 (p. 472).

În perioada lui Hrușciov limba rusă era declarată „a doua limbă maternă” (p. 473), iar în 1958 N. Hrușciov personal a propus ca limba de predare în școlile în republicile naționale să fie lăsată la discreția părinților elevilor (pp. 474-475). Instituțiile de învățământ superior ale RSSM, discutând propunerile lui N. Hrușciov către proiectul Legii cu privire la consolidarea legăturii școlii cu viața (24 decembrie 1958) nu au contestat

această idee și ea a fost inclusă în legea respectivă a republicii (în comparație cu Ucraina și Letonia, unde acest „amendament” a fost respins și nu a intrat în legea similară în aceste republici unionale). În continuare, această „completare” a devenit unul dintre elementele importante ale politicii de rusificare a regimului sovietic în republică. L.Rotaru prezintă și starea limbii găgăuze în RSSM în perioada anilor 1950 – începutul anilor 1960, politica autorităților față de aceasta limbă, în special, introducerea ei în calitate de obiect de predare în școli și aprobarea alfabetului găgăuz (1957). Sub presiunea părinților, care nu voiau să se refuze de prioritatea limbii ruse în predare, conducerea partinică a republicii a încetat procesul de implementare a limbii găgăuze și a încetat predarea acesteia (pp. 482-485). Trebuie de menționat în această privință, că cercetătorii găgăuzi de astăzi permanent încearcă să falsifice acest adevăr istoric, confirmat în mai multe documente din arhivele republicii, și să acuze autoritățile partinice ale republicii în încetarea predării limbii găgăuze. Însă, zeci de adresări ale părinților, comportamentul confuz al conducerii partinice raionale, iar mai târziu și a Biroului CC al PCM, care nu s-au așteptat, că găgăuzii benevol vor refuza să studieze limba lor, arată, că această opinie este falsă și este promovată astăzi în mediul găgăuz exclusiv din rațiuni politice ale Federației Ruse în Republica Moldova.

Din a.1961 din nou în ordinea de zi a organelor de conducere ale republicii este prevăzută necesitatea creșterii numărului de ore de predare a limbii ruse. Această propunere a fost susținută de Ministerul unional al învățământului superior și mediu special (pp. 492-493). Reieșind din aceste considerente, președintele comitetului similar republican pentru învățământ superior și mediu special, S.Țaranov, a declarat studierea limbii ruse drept un obiect de importanță primordială. Definitiv, statutul limbii ruse în perioada cercetată a fost recunoscut prin ordinul Ministerului unional de învățământ superior și mediu special din 19 mai 1964, în care limba rusă a fost declarată „a doua limbă maternă” și a devenit obligatorie pentru toți studenții, care au absolvit școlile naționale, începând cu 1 septembrie 1964 (p. 495).

Politica lingvistică a regimului, care devenea tot mai șovină, ducea spre creșterea rezistenței din partea corpului profesoral-didactic. L.Rotaru reflectă acest fenomen după exemplul Institutului Pedagogic din Chișinău, condus în anii 1952-1955 de un rusofil convins I.D.Ceban. Totodată, autoarea prezintă și faptele de „naționalism” din partea studenților USM. Un scandal de proporții a provocat în republică articolul filologilor R.Budagov și S.Bernștein, publicat în 1956 „Cu privire la unitatea lingvistică moldo-română”, care a fost discutat la Filiala Moldovenească a AȘ a URSS și interzis pentru publicare pe teritoriul RSSM. El a văzut lumina tiparului în republică doar în a.1988. Autoarea examinează starea morală a intelectualității în anii 1950 și influența „dezghețului hrușciovist” asupra ei, în special, lărgirea relațiilor moldo-române, mai ales printre lectori și studenți. Acest lucru a fost stimulat și de introducerea de la 1 septembrie 1951 a cursului obligatoriu de limba română în instituțiile de învățământ superior și folosirea pentru predarea lecțiilor a literaturii române (pp. 538-539). Totodată, L.Rotaru studiază și dispozițiile politice ale studențimii și a lectorilor instituțiilor de învățământ superior, începând cu a.1944.

Un fenomen important în procesul de liberalizare a atmosferei în societate și în instituțiile de învățământ superior în special a devenit a.1956, când mai mulți profesori și studenți, sub influența raportului lui N.Hrușciov despre cultul personalității lui Stalin, au început să formuleze întrebări care, nu demult, erau considerate interzise: cu privire la dreptul partidului la monopolul puterii în URSS, cu privire la aprecierea reală a activității lui Lenin, despre evenimentele din Ungaria, cu privire la volumul insuficient de predare în limba română, despre istoria adevărată a RSSM, legăturile cu România etc.

În Capitolul IV „Educația comunistă și formarea concepției corecte despre lume a studenților” L.Rotaru reflectă metodele de prelucrare ideologică a studenților cu scopul infiltrării în conștiința lor a viziunilor comuniste asupra vieții. Științele sociale erau unul din instrumentele puterii pentru obținerea acestui scop. Făcând o retrospectivă a acestui proces, începând cu a.1917, prezentând diferite schimbări, care s-au produs în această perioadă (în special, în predarea bazelor marxismului-leninismului și economiei politice), din 1939, în instituțiile de învățământ superior, L.Rotaru explică, că scopul final al acestei activități trebuia să fie formarea unui om nou în condițiile construcției comunismului într-un stat aparte. În afară de organele de partid, aceste chestiuni erau coordonate și de structurile comsomoliste (pp. 599-600)

Bazele marxismului-leninismului au fost introduse în instituțiile de învățământ superior din RSSM în toamna a.1940, iar deja în primăvara a.1941 la Institutul Agricol din Chișinău, în Institutele Pedagogice

din Chișinău și Tiraspol au fost organizate și primele examene la aceste obiecte, deși numărul de lecții, conform programului de studii, nu a fost predat (p. 603). În condițiile războiului, care a început în curând, educația politică a studenților a început să poarte un caracter patriotic și antifascist. Aceleași motive patriotice autoritățile sovietice le-au folosit în predarea bazelor marxismului-leninismului și în primii ani postbelici (pp. 608-609).

Autoritățile erau nevoite să țină cont de faptul, că o parte din tineretul republicii avea concepții prooccidentale și proromânești și reacționat dușmănos cu privire la lupta puterii sovietice cu biserica, colectivizare și deportări (p. 610).

La 9 iulie 1945 CC al PC (b) unional a adoptat o hotărâre, care a urmărit scopul lichidării neajunsurilor la predarea bazelor marxismului-leninismului (p. 617). În acest context, Biroul CC al PC (b)M, în ședințele sale, discuta sistematic chestiunile cu privire la predarea bazelor marxismului-leninismului și a economiei politice în instituțiile de învățământ superior ale republicii, luând în considerare specificul RSSM, pentru educarea tineretului în spiritul de patriotism sovietic. Precizările respective erau introduse în programele de studii odată cu inițierea luptei contra geneticii „burgheze”, cosmopolitismului ș.a. Predarea istoriei Moldovei era efectuată strict de pe pozițiile propagandei sovietice, excluzând personalitățile, evenimentele și acțiunile care contraziceau cu teza despre „prietenia multiseclară a poporului moldovenesc cu marele popor rus și cel ucrainean”. Începând cu a. 1951, rolul campaniilor ideologice în procesul educării studențimii sovietice scade, și la 6 august 1951, CC al PC (b) unional, iar la 12 august 1951 și Biroul CC al PC (b)M au adoptat o nouă hotărâre cu privire la îmbunătățirea predării acestor discipline (p. 641).

În programele de predare au fost introduse și alte modificări, în special, care țineau de originea romană și nu cea slavă a limbii române. Temele ideologice erau incluse în programele de predare nu doar a științelor umanitare, dar și în cele naturale (biologie).

După 1953, educația politico-ideologică a fost utilizată rar și întâmplător în predarea disciplinelor specializate (p. 657). Începând cu 1956, în acest proces au fost introduse schimbări, ca urmare a demascării cultului personalității lui Stalin. Dar și studenții au început să înainteze mult mai activ diferite cerințe adresate administrațiilor instituțiilor de învățământ superior (de la schimbarea procesului de studii până la reexaminarea dogmelor ideologice) (p. 660-661).

În această perioadă conducerea partinică a pus accent pe explicarea hotărârilor congreselor și a plenarelor CC al PCUS și CC al PCM. Din 2 septembrie 1956 în toate instituțiile de învățământ superior ale URSS au fost introduse disciplinele – economia politică, materialismul dialectic și cel istoric. La disciplina „Bazele marxismului-leninismului” a fost introdus examen. În legătură cu protestele politice în Polonia și Ungaria, cursurile de predare erau completate cu teme în care erau condamnate „acțiunile imperialismului mondial contra țărilor socialiste”. Lectorii, totodată, erau nevoiți să răspundă la mai multe întrebări incomode ale studenților, iar la consfăturile pedagogilor să facă schimb de experiență privind modul de a răspunde la aceste întrebări (p. 669). În continuare, au fost introduse și noi discipline ideologice: etica marxist-leninistă, estetica marxist-leninistă, cursul ateismului științific, introduse odată cu noua etapă de luptă împotriva influenței religioase (din 1 ianuarie 1959). Începând cu 1 septembrie 1963, a apărut și cursul de comunism științific. Totuși, toate aceste discipline nu au adus efectul scontat, deoarece pedagogii nu puteau să ofere studenților răspunsuri obiective la majoritatea acestor întrebări.

Printre metodele de educație ideologică erau folosite comparația școlii sovietice cu cea românească burgheză, a modului de viață sovietic cu cel burghez. În calitate de exemplu al prelucrării ideologice a studenților L.Rotaru aduce Institutul Pedagogic Moldovenesc (informații politice, întreceri socialiste, colectarea banilor în scopuri militare, rapoarte despre situația pe fronturi etc.), iar după război – în concordanță cu campaniile politice ale vremii. După venirea la putere a lui N.Hrușciiov, au apărut și alte teme: cu privire la cultul personalității lui Stalin, eliberarea deținuților politici, conviețuirea cu lagărul capitalist, legăturile cu țările socialiste etc.(p.724), după plenara CC al PCM din a. 1963 – privind legalitatea includerii RSSM în componența URSS, despre istoria Moldovei, aniversarea 40-a de la crearea RSSM (pp. 745-746), iar după congresul al III-lea al scriitorilor RSSM – despre intensificarea educației internaționaliste (ibidem). Pentru pregătirea acestor teme, studenții erau obligați să studieze ultimele decizii elaborate de organele de partid. Studenții, la rândul lor, cereau accesul la originalele documentelor de partid. Tot cu scopul de prelucrare

ideologică erau create brigăzi comsomoliste, cercuri științifice, iar studenții mai activi erau cooptați în sindicate. Cu același scop erau construite mai multe baze militaro-sportive, erau organizate vizite colective în cinematografe, muzee, fabrici, uzine, se consolida educația ateistă, sărbătorirea datelor cu conținut ideologic – 22 aprilie, 9 mai, 7 noiembrie, 30 decembrie etc. Se mai organizau călătorii pentru însușirea țelinei, la construcții comsomoliste ale URSS. Periodic, procesul de formare ideologică a studențimii era verificat de lucrătorii CC al PCM. Dar printre studenți creștea dezamăgirea în realitățile societății sovietice, ceea ce era menționat atât de funcționarii de partid, cât și de cei comsomoliști.

În Anexe, Liliana Rotaru prezintă componența etnică și numerică a studenților din instituțiile de învățământ superior și în întregime din RSSM, componența socială a studenților și pedagogilor în perioada cercetată.

Prezenta monografie, elaborată de Liliane Rotaru, doctor conferențiar universitar, are o valoare incontestabilă pentru cercetători și pentru toți cei interesați să afle adevărata istorie a acestui domeniu în perioada sovietică. Considerăm că această monografie va fi înalt apreciată la justa valoare de comunitatea științifică istorică.

Ruslan ȘEVCENCO,

doctor în istorie, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie, USM